

Inž. Dragutin Jurko

Republički sekretarijat za privredu SRH
Zagreb

DRUŠTVENO-EKONOMSKI ASPEKT REKORDNE BILJNE PROIZVODNJE SRH-e U 1966. GODINI

Proizvodna 1965/66. godina zabilježena je kao godina dosada najviših prinosa gotovo svih vrsta kulturnog bilja.

To je, nesumnjivo, značajan doprinos stabilizaciji privrednih kretanja i prestrojavanju čitave privrede na nove, ekonomske kolosijeke reforme.

Uspješna poljoprivredna proizvodnja pozitivno se odrazila na kretanje troškova života. Opći indeks cijena na malo u studenom 1966. godine je porastao za 6,5%, a indeks poljoprivrednih proizvoda za 3,3%. Ovaj porast cijena poljoprivrednih proizvoda uglavnom je rezultat rasta cijena tokom prvih šest mjeseci prošle godine, dok su cijene posljednja četiri mjeseca prošle godine ispod cijena u prosincu 1965. godine.

Proizvodnja pšenice je dosegla domet koji je smanjio razliku do punog pokrivanja svih potreba za pšenicom u SFRJ na 500.000 tona, od čega u SRH na 120.000 tona.

Proizvodnja šećerne repe podmiruje po prvi puta godišnju potrebu na šećeru.

Poseban napredak u proizvodnju kukuruza ojačao je i inače pozitivni vanjsko-trgovinski bilans poljoprivrede dajući 1.000.000 tona slobodnih viškova kukuruza za izvoz, od čega na SRH otpada preko 200.000 tona kukuruza.

Obzirom na urod, realna je ocjena da bi izvoz poljoprivrednih proizvoda mogao porasti sa 539 mil. novih dinara iz 1965. na 751 mil. novih dinara u 1967. godini. Najveći porast izvoza je iz ratarstva (sa 35,3 na 120) stočarstva, (sa 425,5 na 529), voćarstva i vinogradarstva (sa 5,4 na 10) domaće prerade poljoprivrednih proizvoda (sa 59,3 na 71) itd.

Ipak i uz sva ova pozitivna kretanja ne treba ni za trenutak, ako želimo takav trend i u narednim godinama, zaboraviti još brojne slabosti u oblasti poljoprivrede.

Uz rekordnu proizvodnju, još uvijek imamo znatne površine i dalje nezasižane. Stočarska proizvodnja zaostaje za razvojem ratarstva.

Degradacija, iako sada nešto usporena, još uvijek u voćarstvu i vinogradarstvu ide **ispod tempa obnove** i podizanja novih nasada. Proizvodna suradnja obuhvaća još relativno malen dio privatnog sektora, koji za razliku od prethodnih godina brzo jača svoj materijalni položaj i osposobljava se za znatno veća ulaganja ne samo u standard već i materijalnu proizvodnju. S tim u vezi javlja se potreba za novim, velikim količinama specifične robe potrebne selu, koja bi korisno vezala već sad značajna novčana sredstva ne tako malenog dijela privatnog sektora.

Uz deficit roba potrebnih za podmirenje svakodnevnih potreba, zaoštren je problem nedostatka strojeva i oruđa, agro i zootehničkih usluga. Nedostatak dušičnih gnojiva, tog osnovnog, determinantnog faktora visine proizvodnje, pogotovo kod niskih startnih osnova, postao je već kroničan u odnosu na rastuće potrebe sela.

Sve su veće potrebe za pružanjem stručnih usluga selu, pa otuda i nužnost za proširenjem pa i formiranjem daleko šire mreže odgovarajuće poljoprivredne stručne službe. Za sada ona pokriva samo manji dio proizvodnog područja SRH, i praktički djeluje putem poljoprivrednih kombinata i dobara, dok je izvan njih svedena na svega nekoliko poljoprivrednih stanica. Čitava područja, iako s nerazvijenom poljoprivredom, ali kojima je ona ipak osnovni izlaz, potpuno su nepokrivena. Osim toga uklapanjem u praktično provođenje mnogih propisa i angažiranjem praktičkih akcija u smislu intencija novih osnovnih i republičkih zakona iz oblasti poljoprivrede, otvara se mogućnost proširenja, kako službe tako i njezinog dosadašnjeg sadržaja rada i nadležnosti. (Zakon o zaštiti bilja i stoke, Zakon o sjemenu, voćnom i loznom sadnom materijalu, o unapređenju stočarstva, o korištenju zemljišta itd.).

Sistematskim radom na postepenom otklanjanju navedenih kao i drugih problema i manjkavosti, postigla bi se veća i sigurnija ukupna proizvodnja, te bi se smanjio za sada još visok stupanj ovisnosti privatne poljoprivrede od tokova vremenskih prilika.

U daljnjem prikazu iznosimo najnovije podatke o strukturi površina obzirom na način korištenja i vlasništvo, učešće oba sektora u površinama, proizvodnji i tržišnim viškovima, o ostvarenim prinosima u cjelokupnoj biljnoj proizvodnji, zatim podatke o nezasijanim oraničnim površinama, kooperaciji i potrošnji repromaterijala i usluga strojeva, te proširenju zemljišta.

**Ukupne površine SRH prema kategorijama korištenja
(stanje 1. VI 1966.)**

	Ukupno ha	Od ukupnog otpada na		
		privatni sektor ha	organizirana društvena gospodarstva ha	neorganizirano društveno zemljište ha
1. oranice i vrtovi	1,592.943	1,315.692	264.619	12.632
2. voćnjaci	68.718	63.379	5.299	40
3. vinogradi	89.139	85.034	4.105	—
4. livade	459.587	418.864	22.878	17.845
I Obradive površ. (1 + 2 + 3 + 4)	2,210.387	1,882.969	296.901	30.517
5. pašnjaci	1,155.963	428.491	49.806	677.666
6. ribnjaci	6.966	414	5.432	—
7. trstici, bare	26.072	2.835	11.083	13.274
II Poljop. površine (I + 5 + 6 + 7)	3,399.388	2,314.709	363.222	721.457
8. šumsko zemlj.	1,892.190	486.308	17.211	1,388.671
9. neplodno zem.	362.948	93.938	21.428	247.582
III Ukup. površine (I + II + 8 + 9)	5,654.526	2,894.955	401.861	2,357.710

Osim privatnog sektora i organiziranih društvenih gospodarstava postoji i zemljišni fond, uglavnom izvan eksploatacije, a koji se statistički vodi pod nazivom »neorganizirano društveno zemljište« (usitnjene razbacane i napuštene čestice oranica i livada, brdskih kao i nereguliranih pašnjaka s bezvrijednom i kiselom asocijacijom trava, trstici i močvarna zemljišta). U toj kategoriji su i šumska organizirana područja i neplodno zemljište. Navedene površine iznose 2,357.710 ha od čega se izdvaja 1,388.671 ha pod šumom, te 247.582 ha neplodnog zemljišta. Prema tome, 721.457 ha predstavlja za poljoprivrednu proizvodnju neosposobljeno zemljište, odnosno »mrtve kapitale« čije uređenje traži visoka sredstva, kojih za sada nema. Zbog toga u daljnjem razmatranju proizvodnje, ovu kategoriju u potpunosti ispuštamo, te pažnju usmjeravamo na pitanje, kako se koristi fond zemljišta u organiziranom društvenom sektoru.

Struktura obradivih površina prema korištenju je slijedeća:

	Ukupno SRH	Priv. sektor	Organizirani društ. sek.	Neorganizirana društ. zemlj.
oranice i vrtovi	72,1%	70,0%	89,1%	41 %
voćnjaci	3,1%	3,3%	1,7%	0,1%
vinogradi	4,0%	4,5%	1,3%	—
livade	20,8%	22,2%	7,9%	58,9%

Najveću zastupljenost oranica u ukupnom fondu obradivih površina imaju organizirana društvena gazdinstva, dok su voćnjaci i vinogradi više zastupljeni kod privatnika. Učešće livada u obradivim površinama je približno jednako.

Struktura obradivih površina prema vlasništvu

	Ukupno SRH	Priv. sektor	Učešće u %	
			Organizirana društ. gazd.	Neorganizirana društ. zemlj.
oranice i vrtovi	100	82,4	16,6	1,0
voćnjaci	100	92,1	7,7	0,2
vinogradi	100	95,3	4,7	—
livade	100	91,1	4,9	4,0
Ukup. obradive površine	100	85,2	13,4	1,4

Najnovije podatke o strukturi obradivih površina, obzirom na način korištenja i vlasništvo iznijeli smo zbog toga, da se vidi dokle je stiglo podružljavanje zemljišta, a što je odlučujući faktor socijalističkog položaja i unapređenja proizvodnje na suvremenim osnovama. S druge strane navedene obradive površine, prije svega oranice, u kasnijem izlaganju sraznit ćemo sa sjetvenim površinama da bi dobivena razlika ukazala na nezasižane oranice površine na privatnom i organiziranom društvenom zemljištu SRH u 1966. godini, a što je od posebnog interesa u općoj intenzifikaciji ratarske

proizvodnje čiji značaj leži, kako u vsini ostvarene proizvodnje, tako i u potrebi da se sve odgovarajuće oranične površine po mogućnosti što prije u cijelosti zasiju.

Površine organiziranog društvenog sektora prema tipovima radnih organizacija

	Organizirani društ. sek. SRH Ukupno ha	Od ukup. organiziranog društvenog sektora otpada na:		
		poljoprivredni kom. i dobra ha	poljoprivredne zadruge ha	ostala polj. poduzeća ha
1. oranice i vrtovi	264.619	235.254	12.125	17.240
2. voćnjaci	5.299	2.642	1.862	795
3. vinogradi	4.105	3.294	611	200
4. livade	22.878	17.213	3.269	2.396
I Obradive površ. (1 + 2 + 3 + 4)	296.901	258.403	17.867	20.631
5. pašnjaci	49.806	26.426	20.794	2.586
6. ribnjaci	5.432	5.409	3	20
7. trstici i bare	11.083	10.688	243	152
II Polj. površine (I + 5 + 6 + 7)	363.222	300.926	38.907	23.389
8. šumsko zemlj.	17.211	6.968	4.887	5.356
9. neplod. zemlj.	21.428	18.294	1.087	2.047
III Ukupno površine (I + II + 8 + 9)	401.861	326.188	44.881	30.792

Apsolutne brojke pokazuju da su unutar društvenog sektora poljoprivredni kombinati i dobra dominirajući faktor.

U relativnom izrazu struktura je slijedeća

Društveni sektor		Učešće		
		Polj. dobra i kombinati	Poljoprivredne zadruge	Ostala polj. poduzeća
oranice i vrtovi	100	88,8	4,7	6,5
voćnjaci	100	50,0	35,0	15,0
vinogradi	100	80,2	14,9	4,9
livade	100	75,2	14,3	10,5
ukupno obradive površine	100	87,1	6,0	6,9

Struktura korištenja oranica i vrtova te prinosi po sektorima vlasništva u SRH 1966. godine

	Sveukupno			Privatni sektor			Društveni sektor		
	ha	mtc/ha	vagona	ha	mtc/ha	vagona	ha	mtc/ha	vagona
pšenica	387.184	25,9	100.249	307.403	21,9	67.378	79.781	41,2	32.870
raž	20.284	14,9	3.029	18.254	14,0	2.560	2.030	23,1	469
ječam	67.424	17,1	11.507	52.817	14,8	7.814	14.607	25,3	3.693
zob	55.927	14,4	8.061	47.205	13,3	6.273	8.722	20,5	1.788
surazica	7.409	12,3	913	7.409	12,3	913	—	—	—
krupnik	736	12,2	90	735	12,2	89,9	1	7	0,07
kukuruz	517.952	33,9	175.832	451.042	29,8	134.778	66.910	61,4	41.054
proso	1.805	11,6	210	1.798	11,6	209	7	12,8	0,9
heljda	50	7,9	3,9	50	7,9	3,9	—	—	—
ostala žita	3.200	×	×	3.031	×	×	169	×	×
A ukup.									
ŽITA	1.061.971	×	×	889.744	×	×	172.227	×	×
ulj. repica	1.067	9,1	97	218	8,2	17,8	849	9,3	79
lan. stablj.	1.722	35,3	607	1.184	26,5	313,6	538	54,6	294
konop. stablj.	9.222	64,5	5.945	3.932	40,4	1.589	5.290	82,3	4.356
šec. repa	24.236	430,0	104.108	9.268	320,8	29.766	14.968	496,7	74.342
čikorija	430	210,3	904	384	217,4	835	46	150,7	69
hmelj	61	18,4	11	32	21	6,7	29	15,5	4,5
ind. pap. suha	60	20,8	12,5	60	20,8	12,5	—	—	—
suncokret	12.857	17,3	2.226	5.960	16,6	987	6.897	18	1.239
soja	1.141	16,5	188,5	38	15,1	5,7	1.103	16,6	183
mak	230	8,4	19,3	230	8,4	19,2	—	—	—
duhan-list	3.163	8,8	277	3.011	8,4	254	152	15,5	23,5
sirak stablj.	1.480	39,3	581	1.214	39,3	477	266	39,2	100
ost. ind. bilje	1.723	×	×	1.541	×	×	182	×	×
B ukup.									
IND. BILJE	57.392	×	×	27.072	×	×	30.320	×	×
Kruppir	107.557	90,7	97.570	106.970	90,5	96.761	587	137,8	809
mrkva	1.992	67,6	1.348	1.960	65,4	1.302	32	144,3	46
luk crni	6.025	59,5	3.586	5.967	59,5	3.549	58	63,7	37
luk bijeli	2.580	31,1	804	2.578	31,1	803	2	54,5	1
grah-zrno	6.080	10,0	612	5.902	10,8	603	178	5,4	8,5
grašak-zrno	3.362	5,6	189	3.134	5,5	171	228	7,9	18,0
leća	260	9,3	24	260	9,2	24	—	—	—
kupus, kelj	9.973	118,1	11.778	9.730	104,5	11.143	243	261,1	634
paradajz	5.324	91,7	4.883	5.004	82,8	4.145	320	230,8	739
paprika	2.821	54,7	1.543	2.613	48	1.284	208	124,6	259
dinje, luben.	1.723	103,4	1.782	1.705	82,6	1.749	18	190	34
ostalo povrće	7.263	×	×	7.013	×	×	250	×	×
C Ukup.									
POVRĆE	154.960	×	×	152.836	×	×	2.124	×	×
grahor. sij.	13.034	35,1	4.576	11.997	35,5	4.257	1.037	30,7	319
djetel. sij.	79.097	52,8	41.753	74.796	53	39.612	4.301	49,8	2.141
lucerna sij.	65.714	56,6	37.182	53.629	52,6	28.192	12.085	74,4	8.990
ost. djet. sij.	11.252	39,6	4.460	10.520	38,8	4.807	732	50,9	373
grašak sij.	272	24,6	669	248	22,1	55	24	50,3	12
leg.+žit. sij.	1.625	48,3	785	709	36,1	256	916	57,7	529
muhar	529	47,4	251	529	47,3	250	—	—	—
kukur. silaž.	10.952	261	28.584	4.255	150,5	6.405	6.697	331,2	22.179
stočna repa	13.427	157	21.141	13.413	157,5	21.123	14	130	18
mješ. trava	5.150	35	1.801	4.079	32,5	1.327	1.071	44,2	474
ost. krm. b.	7.136	×	×	5.804	×	×	1.512	×	×
D Ukup.									
KRMNO B.	208.368	×	×	179.979	×	×	28.389	×	×

**Rekapitulacija strukture korištenja oranica i vrtova
(u obzir uzete stvarno zasijane površine)**

	Sveukupno		Privatni sektor		Društveni sektor	
	ha	%	ha	%	ha	%
žitarice	1,061.971	71,6	889.744	71,2	172.227	73,8
industrijsko bilje	57.392	3,8	27.072	2,1	30.320	13,3
povrće	154.960	10,4	152.836	12,2	2.124	0,8
krmno bilje	208.368	14,2	179.979	14,5	28.389	12,1
	1,482.691	100,0	1,249.631	100,0	233.060	100,0

Kao što se vidi u strukturi korištenja površina dominira grupa žitarica približno s jednakom (i visokom) zastupljenošću na obadva sektora.

Privatni sektor ima relativno slabo zastupljenu proizvodnju industrijskog bilja (svega 2,1%), dok društveni sektor industrijsko bilje proizvodi na 13,3% svojih površina, ali je sa druge strane beznačajan kao proizvođač povrća (0,8%), koji privatni sektor uzgaja neuporedivo više (12,2%) svojih površina.

Krmno bilje je na oba sektora zastupljeno s jednom sedminom odnosno osminom površina. Obzirom na nisko učešće krmnih površina jasno je da samo intenzifikacija i ove proizvodnje može biti element kvantitativnog i što je još važnije, kvalitativnog rasta našeg stočarstva.

**Učešće privatnog i društvenog sektora u ukupno zasijanim površinama
i ukupnoj proizvodnji ratarskih kultura SRH**

Kultura	Učestvuje							
	privatni sektor				društveni sektor			
	u ukup. površ.		u ukup. proizv.		u ukup. površ.		u ukup. proizv.	
	ha	%	vagona	%	ha	%	vagona	%
pšenica	307.403	79,4	67.378	67,4	79.781	20,6	32.870	32,6
kukuruz	451.042	87,2	134.778	76,8	66.910	12,8	41.554	23,2
ostale žit.	131.299	83,5	17.873	74,9	25.536	16,5	5.952	25,1
uk. žitarice	889.744	83,5	220.029	73,5	172.227	16,5	79.876	26,5
šec. repa	9.268	38,2	29.766	28,6	14.968	61,8	74.342	71,4
suncokret	5.960	46,4	987	44,3	6.897	53,6	1.239	55,7
konoplja	3.932	42,4	1.589	26,7	5.290	57,6	4.356	73,3
ostalo ind. bilje	7.911	71,4	1.941	71,8	3.165	28,6	757	28,2
uk. ind. bilje	27.072	47,1	34.283	29,7	30.320	52,9	80.694	70,3
ukup. povrće	152.836	98,7	121.535	97,7	2.124	1,3	2.586	2,3
uk. krm. bilje	179.979	86	106.284	75,2	28.389	14	35.035	24,8
ukup. ratar.	1,249.631	84,4	482.131	70,8	233.060	15,6	198.191	29,2

Veće učešće društvenog sektora (29,2%) u ukupnoj proizvodnji ratarskih proizvoda SRH od njegovog učešća (15,6%) u ukupnim sjetvenim površinama SRH jasno govori o stupnju intenziteta korištenja površina, koje na društvenom sektoru daju izrazito (ponegdje i dvostruko) veću produkciju po jedinici površine.

I u apsolutnim i u relativnim iznosima, društveni sektor dominira u proizvodnji industrijskog bilja. Sa 52,9% učešća u ukupnim sjetvenim površinama pod tim kulturama, on ostvaruje 70,3% ukupne proizvodnje (šec. repa 71,4%, konoplja 73,3%, suncokret 55,7% itd.).

U ukupnim površinama pod žitaricama društveni sektor učestvuje sa 16,5, dok u ukupnoj proizvodnji žitarica njegov učešće iznosi 26,5%.

Najveći intenzitet proizvodnje se ostvaruje kod kukuruza gdje u ukupnim površinama pod kukuruzom SRH učestvuje sa 12,8%, a u ukupnoj proizvodnji sa 23,2%. Veoma je značajan činilac i u ukupnoj proizvodnji pšenice gdje učestvuje sa 32,6%, dok u ukupnim pšeničnim poljima zauzima samo 20,6%.

Unutar društvenog sektora najvažniji nosioci proizvodnje su poljoprivredni kombinati i dobra.

Tako npr. učešće pojedinih tipova gospodarstva u ukupnim društvenim površinama je slijedeće:

	Polj. kom. i dobra				Poljopriv. zadruge				Ostala polj. poduzeća			
	površine		proizvod.		površine		proizvod.		površine		proizvod.	
	ha	%	vagona	%	ha	%	vagona	%	ha	%	vagona	%
pšenica	72.000	90,2	30.049	91,3	3.275	4,1	1.122	3,4	4.506	5,7	1.699	5,3
kukuruz	60.053	89,7	37.403	90,8	2.711	4,1	1.447	3,5	4.146	6,2	2.374	5,7
šeć. repa	14.521	97	72.513	97,4	110	0,7	461	0,6	337	2,3	1.368	2,0
suncokret	5.863	85	1.067	86,1	271	3,9	61	4,9	763	11,1	111	9,0
povrće	1.475	69,4	1.933	69,4	251	11,8	305	10,9	398	18,8	548	19,7
krm. bilje	26.067	91,8	33.685	96,0	1.257	4,4	555	1,4	1.065	3,8	801	2,4

Obuhvaćeno je 59 kombinata i dobara, 179 polj. zadruga i 94 ostala poljoprivredna poduzeća. Dominantno učešće poljoprivrednih kombinata i dobara rezultat je ne samo većeg dijela površina kojeg posjeduju, nego i viših prinosa od onih koje ostvaruju zadruge i druge radne organizacije.

Tako su npr. prinosi ovakvi:

	Polj. kombinati i dobra	Polj. zadruge	Ostala gospodar.
	mtc/ha	mtc/ha	mtc/ha
pšenica	41,7	34,3	37,9
kukuruz	62,3	54,5	52,4
šeć. repa	499	419,5	406
suncokret	18,2	22,4	14,6

Nešto manje od polovine ukupnog broja zadruga u SRH bavi se poljoprivrednom proizvodnjom dok se veći dio bavi isključivo trgovinom.

Sorte i prinosi

Društveni sektor sije 100% visorodne sorte pšenice i kukuruza, a na privatnom sektoru zastupljenost i prinosi u 1966. godini su ovakvi:

	ha	%	Prinos mtc/ha
pšenica visokorodna	221.823	72,0	24,7
pšenica domaća	85.580	28,0	14,6
kukuruz hibridni	170.466	37,7	39,4
pšenica domaća	280.576	62,3	24,1

Visokorodne pšenice su se proširile gotovo na tri četvrtine od ukupnih sjetvenih površina privatnika, u hibridni kukuruz se proširio na jedva nešto iznad jedne trećine ukupnih površina privatnika.

Razlike u prinosisima su znatne. Uz pretpostavku potpunog proširenja rodnijih i boljih sorata pšenice i kukuruza, ostvarilo bi se približno za preko 9000 vagona više pšenice i 40.000 vagona kukuruza, a što ukupno predstavlja vrijednost od 40 milijardi starih dinara. Naravno, pri ovom računu ne možemo uzeti u obzir samo prostu supstanciju lošijeg sjemena, boljim, te sla-

bijih sorata i hibrida rodnijim. Potrebne su i nove količine mineralnih gnojiva, potrebne su usluge strojeva kao i efikasna stručna pomoć koja više nije i ne može biti »državna i besplatna«. Gotovo je nevjerovatno kako u nekim čak i izrazito poljoprivrednim rajonima još uvijek dominiraju primitivna shvaćanja u tom pogledu.

Dopunska ratarska proizvodnja

Osim osnovne proizvodnje dobivene putem glavnog usjeva značajna je i proizvodnja putem međusjeva, podusjeva i postrnih usjeva, a koja u 1966. godini iznosi:

	Sveukupno vagona	Privatni sektor vagona	Društveni sektor vagona	Primjedba
grah	3.947	3.947	—	proizvodnja putem međusjeva
bundeve	69.497	69.497	—	
konoplja sjeme	311	311	—	
krumpir	509	499	10	
djetelina	9.170	9.107	63	proizvodnja putem podusjeva
lucerna	2.433	2.410	23	
travne mješ.	383	356	27	
kukuruz za zrno	150	37	113	proizvodnja putem naknadnih odnosno postrnih usjeva
kukuruz za krmu	3.445	3.191	254	
proso	46	46	—	
heljda	30	30	—	
kupus kasni	3.162	2.979	183	
repa postrna	18.389	18.387	2	
muhar	14	14	—	
sjeme iz voćnjaka, parloga	5.860	5.724	136	

Pašnjačke površine i dalje se koriste krajnje ekstenzivno. Također i prinosi livada ukazuju da se neke značajnije mjere rekultivacije još uvijek ne provode.

Prinosi sijena livada ocjenjuju se sa 26 mtc/ha, dok na pašnačkim površinama svega 3—4 mtc/ha.

Voćarska proizvodnja

Vrsta voća	Sveukupno			Privatni sektor			Društveni sektor		
	broj rodnih stabala	prinos po 1 stablu kg	ukupno vagona	broj rodnih stabala	prinos po 1 stablu kg	ukupno vagona	broj rodnih stabala	prinos po 1 stablu kg	ukupno vagona
Trešnje	682.942	12,4	844	676.210	12,4	839	6.741	7,1	5
Višnje	1.247.212	6,9	859	1.074.941	7,4	794	172.271	3,8	65
Kajsije	174.054	8,3	144	146.919	9,2	135	27.135	3,4	9
Jabuke	1.990.044	11,1	2.217	1.644.552	10,1	1.666	345.492	15,9	551
Kruške	810.978	10,9	885	743.394	10,9	809	67.584	11,3	76
Dunje	106.587	9,3	99	101.281	9,7	99	5.306	1,6	0,8
Sljive	5.778.702	8,9	5.160	5.734.080	8,9	5.112	44.622	10,9	49
Breskve	619.353	9,9	613	520.915	9,7	506	98.438	10,9	107
Orasi	414.367	9,5	395	403.799	9,8	395	10.568	0,2	0,2
Bademi	802.904	4,2	336	754.521	4,4	335	48.383	0,3	1,3
	ha	mtc/ha	vag.	ha	mtc/ha	vag.	ha	mtc/ha	vag.
Jagode	154	24,7	38	152	24,8	37,6	2	20	0,4
Maline	30	9,6	2,7	28	9,6	2,7	2	9	0,2

U cjelini uzeto, stanje voćarstva je potpuno nezadovoljavajuće iako je ovogodišnji rod nekih vrsta nešto i bolji od uobičajenog. Kao što se vidi, prinosi su niski po rodnom stablu, a još lošiju situaciju imamo ukoliko ukupnu proizvodnju na društvenom ili privatnom sektoru sravnimo s podacima o voćarskim površinama. Tada jedva da bismo dobili prosječno 17 mtc voća iz 1 ha voćnjaka u SRH.

Na društvenom sektoru od ukupno 5299 ha pod voćnjacima kao plantažni tretira se 40% voćnjaka unutar čega najnoviji nasadi Borinci, Zadar i još nekih lokacija, uglavnom iscrpljuju jedino što vrijedi i što u voćarstvu danas imamo.

Voćarski nasadi iz ranijeg perioda u pretežnoj mjeri danas predstavljaju zapuštena, ekstenzivna i prorijeđena stabla čiji rod više ne pokriva ni najosnovnije zahvate zaštite. Ukupni urod voća sa društvenog sektora iznosi 865 vagona, što iznosi 8% učešća u sveukupnoj proizvodnji voća SRH.

U pojedinim vrstama voća društveni sektor učestvuje sa 24% kod jabuka, 17% bresaka, 7,4 krušaka i to je uglavnom sve.

U svakom slučaju, spor razvoj suvremenog voćarstva na društvenom sektoru kao i neprekidna degradacija voćarstva na privatnom sektoru, neosporno opravdavaju i čine ekonomski jako privlačivom orijentaciju na ulaganja u nove zahvate i plantaže ubuduće. Za ovo je, pored ostalog, važna pretpostavka daljnjeg razvoja i povećanja industrije prerade voća na jednom višem nivou od sadašnjeg, obzirom na asortiman i kvalitet.

U toku 1966. godine proizvedeno je 46.214 hl ljute i meke rakije (prerađeno 4018 vagona šljiva). Suhih šljiva je proizvedeno 26 vagona i pekmeza 115 vagona. Ostalo voće preradom je dalo 21 vagon suhog voća, 10 vagona sokova, 125 vagona voćnog vina, 54 vagona rakije, te 35 vagona raznih pekmeza.

Vinogradarska proizvodnja po sektorima vlasništva bila je ovakva:

Vrsta loze	Sveukupno				Privatni				Društveni			
	ukup. čokota u mil. kom.	broj rod. čok. u mil. kom.	prinos po 1 čok. kg	ukup. vag.	ukup. čokota u mil. kom.	broj rod. čok. u mil. kom.	prinos po 1 čok. kg	ukup. vag.	ukup. čokota u mil. kom.	broj rod. čok. u mil. kom.	prinos po 1 čok. kg	ukup. vag.
na američkoj podlozi	499,8	464,1	0,64	29.860	482,8	451	0,61	27.562	17	13	1,7	2.298
domaća loza	20,2	15,3	0,45	732	20,2	15,3	0,48	730	0,05	0,03	0,6	1,8
hibridi	76,6	71,1	0,60	4.267	76,6	71,2	0,60	4.267	0,001	0,1	0,5	0,06
ukupno	596,6	550,5	0,63	34.859	579,6	537,5	0,61	32.559	17	13	1,7	2.300

Ako prinos izrazimo po ha vinograda, on na 2620 ha plantažnih vinograda iznosi 75,6 mtc što je nezadovoljavajuće.

Preradom grožđa je dobiveno:

sektor	prerada grožđa u vagonima	proizvod	
		vino u hl	komovica u hl
privatni	27.973	1.823.672	72.890
društveni	1.752	119.966	1.670
ukupno	29.724	1.943.638	74.560

Proizvodnja osnovnog sjemenskog reproduktionog materijala

Najveći dio proizvodnje sjemena proizvodi se na društvenom sektoru, što odgovara intencijama Osnovnog zakona o sjemenu, dok privatnici također mogu biti proizvođači sjemena, ali ne sami, već u kooperaciji i pod strogim nadzorom odgovarajuće stručne službe radne organizacije (instituta, poljoprivredne stanice ili kombinata).

Najvažnija sjemenska proizvodnja na društvenom sektoru bila je u 1966 godini slijedeća:

	vagona		kom.
pšenica	4.000	ložni kalemovi	831.200
kukuruz	1.005	reznice	381.000
šec. repa	18,5	voćne sadnice	703.810
lucerna	1		
djetelina	0,5 itd.		

NEZASIJANE ORANIČNE POVRŠINE, ZAKUP I KUPOVINA ZEMLJIŠTA 1966. GODINE U SRH

Uzevši u obzir prednje podatke o jesenjoj i proljetnoj sjetvi, te višegodišnju leguminozama i travnim smjesama, proizlazi da je u SRH, obzirom na stanje površina od 31. V 1966. godine, **ostalo nezasijano ukupno 97.620 ha oranica.**

Na privatni sektor otpada 66.061 ha, a na društveni sektor 31.559 ha.

Ovo su zaista značajne površine i štete koje zbog toga nastaju veoma su velike.

Ipak se može konstatirati da su nezasijsane površine nešto smanjene, prema ranijem stanju. Prije godinu-dvije one su na društvenom sektoru iznosile 40.000 ha. Većim dijelom radi se o ranije kupljenom zemljištu, usitnjenom u mnoštvo razdvojenih čestica, neprikupljenih u veće parcele ili blokove. Zamjena zemljišta, arondacija i komasacija nije u istoj mjeri slijedila kupovinu zemljišta. Osim toga, znatan dio nezasijsanih površina traži prethodno uređenje i sistematizaciju, agro i hidromelioracije, pa će trebati određeno vrijeme da se osposobljavanje ovih površina za rentabilnu proizvodnju privede kraju.

U svakom slučaju angažiranost na intenzifikaciji postojećeg proizvodnog potencijala društvenog sektora, kao i visok skok cijena zemljišta, osnovni su razlozi veoma usporenog tempa kupovine zemlje nakon novih mjera. Tako npr. u periodu od 31. XII 1965, do 31. V 1966. godine društvene površine su proširene za 2697 ha kupljenog zemljišta, zatim za 1836 ha putem osvajanja novih površina i 147 ha kao vraćanje zemljišta koje su uzurpirali privatnici, odnosno sveukupno 4680 ha za pola godine.

Prosječna cijena kupljenog zemljišta iznosi 141.386 starih dinara/ha što očito ukazuje da društveni sektor danas kupuje najlošije zemljište.

Od novih površina kojima se društveni sektor proširio u navedenom periodu, otpada na kombinat 81,9%, na poljoprivredne zadruge svega 4,4% i na ostala poljoprivredna poduzeća 13,7%.

U pogledu uzimanja i davanja zemljišta u zakup društveni sektor je uzeo u zakup 3961 ha, što predstavlja pet puta manje površina od maksimalnog zakupa od prije 5—6 godina. Cijena zakupa iznosi prosječno 36.278 starih dinara/ha.

Istovremeno je društveni sektor 4000 ha vlastitog zemljišta dao u zakup drugima (pretežno sitne i udaljene čestice).

Obim i rezultati u kooperaciji s privatnim sektorom u biljnoj proizvodnji

Prema stanju krajem svibnja 1966. godine, na osnovu ugovora s privatnim sektorom, zasijane površine u kooperaciji su bile slijedeće:

Usjev	Ha	Ostvareni prinos mtc/ha	Od uk. površ. privat. sek. obu- hvaćeno u %	Utrošak sjemena i min. gnojiva (od 15. XII 1965. do 10. XI 1966.)	
pešnica	43.275	30,8	14,0	U navedenom periodu isporučeno je kvalitetnog sjemena i min. gnojiva priv. sektoru:	
raž	173	23	0,9		
ječam	4.222	24,8	8,0		
zob	1.551	18,7	3,2		
kukuruz	75.875	49,1	16,8		
ostala žita	121	×	0,9		
ukup. žita	125.217	×	14,0		
šećerna repa	8.578	295,9	91,4		Na osnovu ugo- vora o kooperac. Za gotov novac ili zamjenu
suncokret	4.428	18,6	74,3		
hmelj	13	15,0	40,0		
duhan	1.784	10,5	59,0		
ostalo	2.393	×	19,0		
ind. bilj. uk.	17.196	×	63,4		
krumpir	1.975	146	1,8		
ostalo	882	×	1,9		
ukup. povrće	2.857	×	1,8		
lucerna	21	90	0,04		
djetelina	814	63,4	1,1		
ostalo	975	×	1,9		
Ukupno krmno bilje	1.810	×	1,0	Ukupno	
Sveukupno	147.080	×	11,8		
				Na osnovu ugo- vora o kooperac.	
				Za gotov novac ili zamjenu	
				sjemena	
				mtc	
				mtc	
				pšenica	
				58.973	
				72.735	
				kukuruz	
				18.733	
				9.662	
				šeć. repa	
				2.287	
				10	
				suncokret	
				825	
				76	
				duhan	
				0,74	
				—	
				ostalo sjeme	
				9.640	
				9.509	
				90.458,74	
				91.992	
				Min. gnojiva	
				tona	
				tona	
				za pšenicu	
				26.012	
				26.247	
				za ostale usjeve	
				76.476	
				69.153	
				Ukupno	
				92.488	
				95.400	

Osim snabdijevanja repromaterijalom društveni je sektor izvršio kod individualnog proizvođača slijedeće agrotehničke operacije i radnje:

Radovi	Od 15. XII 65. do 31. V 1966.			Od 31. V do 10. XI 1966.		
	Ukupno	Na osnovu ugovora o koop.	Usluge van koop.	Ukupno	Na osnovu ugovora o koop.	Usluge van ugov. o koop.
— Zaoravanje strništa	—	—	—	4.991	1.660	3.291
— obično oranje	63.979	36.200	27.779	39.047	17.495	21.552
— duboko oranje	12.616	7.869	4.747	9.954	6.267	3.687
— prečišćavanje sjemena-tona	12,9	—	12,9	840	393	447
— sjetva usjeva ha	34.489	23.461	11.028	10.469	5.194	5.275
— valjanje usjeva — ha	34	18	16	84	68	16
— zaštita usjeva — ha	22.433	4.488	17.945	1.941	1.850	91
— žetva samovezačicama — ha	—	—	—	10.534	5.239	5295
— vršidba vršalicama — tona	—	—	—	209.871	37.460	172.411
— žetva kombajnom — ha	—	—	—	17.712	8.797	8.915
— vršidba kombajnom — tona	—	—	—	53.295	30.455	22.840
— postrna sjetva — ha	—	—	—	101	—	101
— berba kukuruza — ha	—	—	—	487	347	140
— prijevoz polj. proizvoda — tona	52.650	12.874	39.776	221.150	91.661	129.489

Osim izvršenih radova u ratarstvu, proizvodna suradnja je u manjoj mjeri obuhvatila voćarstvo i vinogradarstvo. Privatnicima je isporučeno 155.000 voćnih sadnica i 252.000 loznih kalemova. Društveni sektor je pomogao privatnicima na podizanju 47 ha vinograda. Također je izvršio zaštitu prskanjem 609.000 voćaka i 32 ha vinograda.

Na temelju datih podataka o obimu i širini proizvodne suradnje društvenog s privatnim sektorom nameću nekoliko zaključaka.

1. Društveni sektor fizički veoma malo obuhvaća privatnih površina. Međutim, on je u skladu s ograničenim sredstvima rada koje za potrebe sela mogu izdvojiti kombinati i drugi nosioci kooperacije.

Obuhvaćeno je tek 11,8% ratarskih površina privatnika, pri čemu je relativno najveći obuhvat oranica u proizvodnji industrijskog bilja (63,4%) što ukazuje da se odgovarajuća industrija (šećera, ulja, duhana) više brine za sirovinu, nego što se npr. o žitaricama brine mlinska i druga industrija kojoj dopunske količine sirovina osigurava uvozom društvena zajednica od oslobođenja do danas. To je osnovni uzrok relativnoj nezainteresiranosti ove industrije, a ne monopolistički položaj zadruga, integracija ili već neki drugi razlog kojim se opravdava pasivnost.

Praktično uzevši faktor unapređenja proizvodnje žitarica (pšenica, raž, kukuruz) bili su i danas su isključivo proizvodne poljoprivredne organizacije, te nešto pivarska industrija (ječam).

Ukupan obuhvat kod pšenice iznosi tek 14% putem ugovaranja. Kod ječma 8%, kod raži 3,2% i kukuruza 16,8%, odnosno kod žitarica se ugovorena proizvodnja obavlja na 14% od ukupnih površina pod žitaricama privatnog sektora.

Proizvodna suradnja kod povrtnog i krmnog bilja jedva da se može i spomenuti.

2. Kvalitetno sjeme se još uvijek ne troši dovoljno. Privatni sektor je kupio 1825 vagona sjemena sa društvenog sektora. Najviše je zastupljeno sjeme pšenice sa 1317 vagona kojim je zasijano oko 60.000 ha ili 20% od ukupnih površina pod pšenicom privatnog sektora. Za četiri petine svojih površina privatnici uzimaju svoje sjeme najčešće nezadovoljavajuće kvalitete. Kvalitetnog kukuruznog sjemena se troši na privatnom sektoru 184 vagona, što dostaje za 90.000 ha ili 20% od ukupnih površina pod kukuruzom. Jedino je češerna repa kultura za čiji se uzgoj na privatnom sektoru nabavlja 100% kvalitetno sjeme. Slično je i sa suncokretom. Ukupni utrošak gnojiva, isporučenog privatnom sektoru iznosi za period od 15. XII 1965. do 10. XI 1966. godine 187.888 tona što iznosi po ha obradive površine približno 100 kg, odnosno po ha oranica i vrtova 142 kg, a po ha jesenje sjetve (pšenica, raž, ječam i dr) 175 kg. **Ovako niska količina upotrebljenih mineralnih gnojiva, uz nisku potrošnju kvalitetnog sjemena, najvažniji su faktor ograničavanja prinosa na privatnom sektoru.**

3. Intervencije mehaničkim parkom društvenog sektora obuhvatile su 228.871 ha privatnog sektora.

Zastupljenost i struktura tih radova je slijedeća:

— razna oranja	130.705 ha ili 57,6%	od ukup. zahvata		
— sjetva	45.059	„ „ 19,1%	„	„
— zaštita usjeva	24.374	„ „ 10,6%	„	„
— košnja žitarica	10.534	„ „ 4,6%	„	„
— kombajniranje	17.712	„ „ 7,9%	„	„
— berba kukuruza	487	„ „ 0,2%	„	„
Sveukupno:	228.871 ha ili 100%			

Prema tome je od 1,315.692 ha oranica i vrtova privatnog sektora samo na 228.871 ha ili 17% izvršena jedna od navedenih agrotehničkih operacija. To znači da je mehaničkim putem jednom poorano 3,4% privatnih oranica, strojno zasijano samo 4% žitarica, a šećerne repe 100%. Od ukupno 438.702 ha strnih žitarica privatnog sektora samovezačicama je pokošeno 10.534 ha ili 2,4%, (višefazna žetva) dok je kombajnom pokošeno 17.712 ha ili 4% (jednofazna žetva).

Mehanička berba kukuruza na privatnom sektoru obuhvaća tek 0,1%. Zaštita bilja, danas izvanredno važan zahvat, obavlja se na jedva 5% oranica. Transport poljoprivrednih proizvoda na privatnom sektoru od strane društvenih transportnih sredstava izvršen je u količini od 27.380 vagona.

Ne raspoložemo podacima s kojim i kakvim vlastitim strojnim parkom raspolaze privatni sektor i koliko je kakvih operacija u agrotehnici svojih usjeva on sam izvršio. Podaci o broju traktora još ništa ne govore, ako se zna da postoji veliko siromaštvo na priključnim oruđima. Čak i uz pretpostavku da je privatni sektor izvršio svojim snagama dva puta veći obim osnovnih mehaničkih radova, ne može se izbjeći zaključku da je još uvijek,

ukupno uzevši, kvalitetni obuhvat mehaničkim sredstvima rada veoma malen. **Sasvim je sigurno da je to drugi po važnosti limitirajući faktor visine privatne poljoprivredne proizvodnje kod nas.**

Društvenim planom razvoja poljoprivrede od 1966—1970. godine utvrđena je stopa rasta od 4,6% godišnje (društveni sektor 11,9% i privatni 2,5%). Visoko premašenje predviđenog obima ratarske proizvodnje vrlo povoljno se odrazilo na cjelokupnu poljoprivrednu proizvodnju. Na taj način prva godina razvojnog perioda do 1970. godine je veoma uspješno završena, pa je i usprkos nezadovoljavajućeg rasta stočarske proizvodnje, cijela poljoprivreda ostvarila prosječan porast od 11,8% (društveni sektor 18,4%, privatni 10,3%).

Izvanredno povoljni tokovi vremenskih prilika u 1966. godini značajan su faktor ostvarenih prinosa. Organizacijska sređenost integrirane društvene poljoprivrede i uopće tehničko-tehnološki razvoj utrle su put najboljim rješenjima u ratarskoj proizvodnji, te postale odsudni činioci napretka.

Mjere privredne reforme pozitivno su utjecale na cjelokupnu organizaciju društvene i privatne poljoprivrede, njenu spremnost i materijalnu zainteresiranost za veća ulaganja u proizvodnju, a što je danas novina u privatnoj poljoprivredi.

Samo nastavak i daljnje jačanje ovih tendencija bit će garancija uspješnog izvršavanja programa razvoja poljoprivrede i u narednim, računajmo klimatski prosječnim godinama.